

Μακεδονικά

Τόμ. 35 (2006)

Συμβολή στην ιστορία των Μητροπόλεων
Εφέσσου και Νύσσης κατά τον 19ο αι. [Père
CONSTANTIN KALLIANOS, Contribution à l'histoire
des Métropoles de Nysse et Éphèse (XIXème s.)]

Π. Κων. Ν. Καλλιανός

doi: [10.12681/makedonika.11](https://doi.org/10.12681/makedonika.11)

Copyright © 2014, Π. Κων. Ν. Καλλιανός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καλλιανός Π. Κ. Ν. (2011). Συμβολή στην ιστορία των Μητροπόλεων Εφέσσου και Νύσσης κατά τον 19ο αι. [Père CONSTANTIN KALLIANOS, Contribution à l'histoire des Métropoles de Nysse et Éphèse (XIXème s.)]. *Μακεδονικά*, 35, 225–240. <https://doi.org/10.12681/makedonika.11>

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΕΦΕΣΟΥ
ΚΑΙ ΝΥΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ
Μητροπολίτου πρ. Λήμνου Βασιλείου Γ. Ἀτέση, Μνημόσυνο

1. Ὁ πρῶν Νύσσης Ἰωσήφ στή Σκόπελο: Πρῶτες πληροφορίες καί ἀνέκδοτα ἔγγραφα

Στίς 31 Ἰουλίου τοῦ 1834 ἔρχεται ἀπό τή Θεσσαλονίκη στή Σκόπελο ὁ Μητροπολίτης πρῶν Νύσσης¹ Ἰωσήφ, ὅπου καί ἐγκαθίσταται.

Εἶναι γνωστό ἀπό τίς πηγές, ἀλλά καί ἀπό μελέτες διάφορες², πῶς τόν καιρό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως ἢ καί ἀργότερα, ἦλθαν στή Σκόπελο ὡς πάροικοι κάποιοι Ἀρχιερεῖς γιά λόγους ἀσφαλείας ἢ καί γιά περισσότερη ἡσυχία. Πρέπει δέ νά υπογραμμιστεῖ πῶς ἡ Σκόπελος δέν ἦταν ἕνα ἀπομονωμένο νησί, ἀλλά μία «ναυτική νῆσος», κατά τήν ὁμολογία πολλῶν, μέ τακτική ἐπικοινωνία μέ τόν κόσμον τῆς στεριᾶς, ἀλλά καί μέ μεγάλα λιμάνια τῆς Μεσογείου καί τῆς Μαύρης Θάλασσας³. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε ἀναπτύξει μιά ἱκανή οἰκονομική καί κοινωνική ζωή, ἡ ὁποία καί ἐντοπίζεται στά ὄσα τεκμήρια ἔχουν μέχρι σήμερα ἀπομείνει: ἀρχοντικά σπίτια καί ἀγροικίες, βαρύτιμα ἐπιπλα καί ρουχισμός, ἀκόμα δέ καί σ' αὐτήν ἀκόμη τή νυφική στολή⁴, πού ἀποδεικνύει τό ὑψηλό βιωτικό ἐπίπεδο τῆς Χώρας τοῦ νησιοῦ.

Δέν γνωρίζω τίς προϋποθέσεις κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἦλθε στό νησί ὁ Ἐπίσκοπος αὐτός. Πάντως εἶναι γνωστό ὅτι ἦλθε μέ τόν ἀδελφό του Ἀθανάσιο

---

1. Περί τῆς Ἐπισκοπῆς Νύσσης βλ. Ἰω. Ε. Ἀναστασίου, «Βιβλιογραφία τῶν Ἐπισκοπικῶν Καταλόγων τοῦ Πατριαρχείου Κ/πόλεως καί τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», *Α.Π.Θ.Ε.Ε.Θ.*, τ. 22, Παράρτημα 25, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 276, ὅπου καί ἀναλυτική βιβλιογραφία.

2. Βλ. π. Κων. Ν. Καλλιανός, *Σχέσεις Σκοπέλου καί Ἁγίου Ὄρους*, Ἀθήνα 1996, σ. 21, ὅπου μνεῖα τῆς κοιμήσεως στή Σκόπελο τοῦ πρ. Σαμακοβίου Φιλοθέου Ἰωακείμ Ἀθ. Παπάγγελος, «Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κασσανδρείας καί Πολυγύρου Ἰγνατίος», *Πρακτικά Δ' Συνεδρίου Ἡ Χαλκιδική κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας*, Παράρτημα τοῦ περ. *Χρονικά τῆς Χαλκιδικῆς*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 212-214, καί συμπλήρωμα στήν παραπάνω μελέτη βλ. π. Κων. Ν. Καλλιανός, «Περί τοῦ Ἐπισκόπου Πολυγύρου Ἰγνατίου», περ. *Πολύγυρος*, τεύχ. 20 (2004).

3. Θυμίζω ἐδῶ τήν ἐπικοινωνία πού εἶχε τό νησί μέ τά λιμάνια τῆς Βενετίας, Μασσαλίας, Ταϊγανίου, Γαλαζίου κ.λπ. Περισσότερα στήν ὑπό δημοσίευση μελέτη μου, *Γύρω ἀπό τήν ἐμπορική ναυτιλία τῆς Σκοπέλου τό α' μισό τοῦ 19ου αἰ.*

4. Πολύ κατατοπιστικές καί μέ προεκτάσεις στήν ἱστορία καί κοινωνικοοικονομική ζωή τοῦ νησιοῦ εἶναι οἱ μελέτες, Μαρίας Δελήτσικου-Παπαχρήστου, *Ἡ παραδοσιακή γυναικεία φορεσιά τῆς Σκοπέλου*, ἔκδ. Δήμου Σκοπέλου, 2002 καί Μαρίας Δημητριάδου, *Ἡ Οἰκογένεια Βαλασαμάκη*, Ἀθήνα, σ. 21 κ.έ.

Ζαμπέλη, ὁ ὁποῖος στίς 17 Αὐγούστου ἔδωσε τὸν νόμιμο ὄρκο στή Δημογεροντία τῆς Σκοπέλου⁵, σύμφωνα μέ τήν παρακάτω ἐγγραφή πού ὑπάρχει στό Ἄρχεῖο τῆς Δημογεροντίας Σκοπέλου:

ἀρ. 662 [17] 15 Αὐγούστου 1834

σήμερον τῇ δεκάτῃ ἑβδόμῃ Αὐγούστου τ.ἔ. ἐπαρουσιάσθη ὁ κ. Ἰθανάσιος Ἄντωνίου Ζαμπέλης αὐτόχθων τῆς νήσου Σικίνου εἰς τὸ κατάστημα τῆς Δημογεροντίας ταύτης, ὅστις ἔλαβε τὸν ὄρκο του κατὰ τὸ ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου / 11 Φεβρουαρίου Ἰωσήφ Β. Διάταγμα, ὅστις ὑπογράφεται ἰδιοχείρως τῇ αὐτῇ. Ἰθανάσιος Α. Ζαμπέλης. Οἱ Δημογέροντες.

Τὴν πληροφορία δέ περὶ τῆς συγγενείας τοῦ Ζαμπέλη μέ τὸν Ἐπίσκοπο Νύσσης τὴν ἀντλοῦμε ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη ἐπιγραφή πού μέχρι σήμερα ὑπάρχει στὴν ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης⁶ (Εἰκ. 1), τῆς Χώρας τῆς Σκοπέλου καὶ ἡ ὁποία βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν κτητορικὴ, στὴν κύρια εἴσοδο τοῦ ναοῦ καὶ ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

ΕΠΕΣΚΕΥΑΣΘΗ ΔΙ/ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΟ/ΝΑΣΤΗΡΙΟΥ καὶ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΤΕ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ/ ΙΩΣΗΦ ΝΥΣΣΗΣ ΔΙ ΕΠΙ/ΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΥΤΑΔΕΛ/ΦΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ζαμπέλη/1850⁷ (Εἰκ. 2).

Ὅμως ἂς δοῦμε τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωσήφ γεννήθηκε στή νήσο Σίκινο γύρω στὰ 1774. Πρὸς τὸ παρὸν δὲν γνωρίζουμε τίποτε περισσότερο, δηλαδὴ πότε καὶ ποῦ σπούδασε, ἀπὸ ποιὸν ἐχειροθετήθη μοναχὸς καὶ στή συνέχεια χειροτονήθηκε διάκονος καὶ πρεσβύτερος. Αὐτὰ ἴσως τὰ παρουσιάσει μιὰ πιὸ λεπτομερὴς ἔρευνα. Τὸ 1814 ἀνέρχεται στὸν θρόνο τῆς Μητροπόλεως Ἐλευθερουπόλεως⁸, ἐνῶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1826 προάγεται στή Μητροπολι Βιζύης, σύμφωνα μέ τὸ παρακάτω ὑπόμνημα.

5. Σύμφωνα μέ τὸ Β.Δ. τῆς 30 Ἰαν. / 11 Φεβρ. 1833 ὄλοι οἱ ὑπῆκοι ἄρρενες θέλουσι δώσει εἰς τὸν Βασιλέα ὄρκο: Ὁμνίω εἰς τὴν ὑπερούσιον Τριάδα καὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὅτι θέλω φυλάξει πίστιν εἰς τὸν Βασιλέα ἡμῶν Ὁθωνα καὶ ὑπακοήν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, Ἐφ. Κυβερ. ἀρ. 2, 22 Φεβρουαρίου 1833· π. Κων. Ν. Καλλιανός, «Ἀνέκδοτες σελίδες ἀπὸ τὸ Ἄρχεῖο τῆς Δημογεροντίας Σκοπέλου τοῦ ἔτους 1834», Ἄρχ. Εὐβοϊκῶν Μελετῶν, τ. ΚΖ' (1986-87) 75-76, 81.

6. Ἡ Φανερωμένη ὑπῆρξε παλαιότερα μετόχι τῆς Ἀθωνικῆς Μονῆς τοῦ Διονυσίου, π. Κων. Ν. Καλλιανός, Ἄρχεῖο Ν. Σκοπέλου, τευχ. Α', Τὰ δικαιопρακτικά ἐγγραφα τῆς συλλογῆς Ἀντιγόνης Στ. Βακράτσα, ἐκδ. Νησίδες, Σκόπελος 1999. Περισσότερα βλ. στὴν ὑπό δημοσίευση μελέτη μου, Τὰ μετόχια τῆς Μονῆς Διονυσίου στὰ νησιά Σιάθο καὶ Σκόπελο.

7. Ὅπως θὰ φανεῖ καὶ στή μελέτη πού ἐτοιμάζω, ἀπὸ ἀνέκδοτες καταστάσεις πού βρίσκονται στό Ἄρχεῖο τῆς Μονῆς Διονυσίου, ὁ Ζαμπέλης προσέφερε ἰκανὲς ὑπηρεσίες γιὰ τὴν ἀνακαίνιση τῆς Φανερωμένης.

8. Μητροπολίτης πρ. Λήμνου Βασίλειος Ἀτέσης, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, Ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 312 (στὸ ἑξῆς: Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι)· τοῦ ἰδίου, «Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1800 μέχρι σήμερον», Ἐπετ. τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας, τ. 3, ἐν Ἀθήναις 1982, σ. 989.

† Τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βιζύης ἀπροστατεύτου διαμειμάσης, ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος / κὺρ Ἰωάσαφ διὰ κανονικῶν ψήφων μετατεθέντος εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Νύσσης / ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες Ἀρχιερεῖς προτροπῇ καὶ ἀδεία τοῦ Παναγιωτάτου κ(αι) Σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου, κ(αι) / Δεσπότη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Χρυσάνθου⁹, συνελθόντες ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πα/τριαρχικῷ Ναῶ τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, καὶ ψήφους κανο/νικὰς προβαλλόμενοι εἰς εὐρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἀξίου καὶ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξιόμενου τὴν / ἀρχιερατικὴν προστασίαν τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς Μητροπόλεως, Αὐτὸν μὲν ἐθέμεθα τὸν Θεοφιλέστατον / ἐπίσκοπον ἅγιον Ἐλευθεροπόλεως κὺρ Ἰωσήφ, Βον τὸν Παῖσιον καὶ Γον τὸν Δωρόθεον ὧν / καὶ τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς Ἁγίας τοῦ Χ(ριστο)ῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας / εἰς ἐνδειξιν διηνεκῆ καὶ παράστασιν μόνιμον. ,αωκστ´ (1826) κατὰ μῆνα Αὐγούστου Ἐπιμεμήσεως ιδ´

† Ὁ Ἡρακλείας Ἰγνάτιος ἔχων τὴν γνώμην τοῦ Γέροντος Ἐφέσου

† Ὁ Κυζίκου Ματθαῖος ἔχων τὴν γνώμην τοῦ Σεβασμιωτάτου ἁγίου Δέρκων κυρίου Νικηφόρου

† Ὁ Ἀμασειᾶς Διονύσιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἁγίου Προύσης

† Ὁ Ἰωαννίνων Βενέδικτος † Ὁ Ἀγγύρας Ἀγαθάγγελος

† Ὁ Νέων Πατρῶν Δοσίθεος † Ὁ Σόφιας Ἰωακείμ

† Ὁ Σαμακοβίου Ἰγνάτιος¹⁰

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Ἰωσήφ ἀποστέλλει στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τὴν ἀκόλουθην παραίτηση, γιὰ λόγους πού θά πρέπει κάποτε νά διερευνηθοῦν, ἂν τοῦτο εἶναι δυνατό.

† Ἡ ταπεινότης ἡ ἐμὴ διὰ τῆς παρούσης οἰκειοθελοῦς καὶ ἀβιάστου αὐτῆς παραίτησεως δηλοποιεῖ, ὅτι αὐθελαιτῶ γνώμη / παραιτοῦμαι τῆς Ἐπαρχίας Βιζύης, οὐ μὴν δὲ καὶ τῆς Ἀρχιερω/σύνης μου, ἵνα ἡ ἁγία τοῦ Χ(ριστο)ῦ Ἐκκλησία φροντίσασα περὶ αὐτῆς / ἀποφασίσῃ πᾶν εἴ τι ἐγκρίνοι ἀναγκαῖον κ(αι) κατάλληλον, μηδεμίαν σχέσιν, καὶ ἀναφορὰν ἐχούσης τῆς ἐμῆς ταπεινότητος / ἐπ´ αὐτῇ. Διὸ καὶ εἰς ἐνδειξιν δέδωκα καὶ τὴν παροῦσαν / μου οἰκειοθελῆ, καὶ ἀβιάστον παραίτησιν. ,αωκστ´ 1826 Σεπτεμβρίου κη (28)

Τ.Σ. † Ὁ Πρώην Βιζύης Ἰωσήφ¹¹

Ἐνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Ἰωσήφ, στὸν Ἐπισκοπικό

9. Πρόκειται γιὰ τὸν Πατριάρχη Χρυσάνθο τὸν ἀπὸ Σερρών (9 Ἰουλίου 1824 - 25 Σεπτεμβρίου 1826), Μανουὴλ Γεδεών, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες*, Ἀθήνα 1996, σ. 605.

10. Ἀρχιεπισκοπικὸν Οἶκ. Πατριαρχείου, *Κώδιξ ΙΔ´*, σ. 97. Ὅλα τὰ ἐγγραφα ἐκδίδονται μὲ τὴν ὀρθογραφία καὶ τὴν στίξιν τους.

11. *Κώδιξ ΙΔ´*, ὁ.π., σ. 104. Στὴ σελίδα αὐτὴ ὑπάρχει καὶ ἡ σημείωσις: *Παραίτησις Βιζύης Ἰωσήφ / ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ προσκολλημένη / ὁ Ἀρχιεπισκοπικῶν.*

θρόνο τῆς χηρευούσης Ἐπαρχίας ἀποκαθίσταται ὁ πρ. Βιζύης Ἰωάσαφ, σύμφωνα μέ τό παρακάτω Ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Νύσσης Ἰωσήφ.

† Τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Νύσσης ἀπροστατεύτου διαμεινάσης, ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύσαντος ἀπό μικροῦ / κῦρ Ἰωάσαφ, ἀποκατασταθέντος αὐθις, καί διαμείναντος ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ Ἐπαρχίᾳ Βιζύης, κατὰ κοινήν / Συνοδικήν ἀπόφασιν, ἡμεῖς οἱ ἐνδημοῦντες Ἀρχιερεῖς προτροπῇ καί ἀδείᾳ τοῦ Παναγιωτάτου, κ(αι) Σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου, κ(αι) Δεσπότη, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Ἀγαθαγγέλου¹², συνελθόντες ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, κ(αι) ψήφους κανονικᾶς προβαλό/μενοι εἰς εὔρεσιν καί ἐκλογὴν ἁγίου, καί ἀρμοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεξομένου τὴν Ἀρχιερατικὴν προ/στασίαν καί ποιμαντικὴν ράβδον τῆς ἀγιωτάτης αὐτῆς Μητροπόλεως, πρῶτον μὲν ἐθέμεθα τὸν / Ἱερώτατον Μητροπολίτην πρώην Βιζύης κῦρ Ἰωσήφ, Βον δὲ τὸν Ζαχαρίαν, καί Γον τὸν Νεκτάριον ὧν / καί τὰ ὀνόματα κατεστρώθη ἐν τῷ δὲ τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς ἁγίας τοῦ Χ(ριστο)ῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς ἐνδειξιν / διηνεκῇ καί παράστασιν μόνιμον. Ἐν ἔτει ἠωκαστ' (1826) κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, Ἐπιμεθήσεως ιε^{ης}

† Ὁ Ἐφέσου Μακάριος, † Ὁ Ἡρακλείας Ἰγνάτιος, † Ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας

† Ὁ Δέρκων Νικηφόρος, ἔχων καί τὴν γνώμην τοῦ σεβαστοῦ Γέροντος ἁγίου Ἀδριανουπόλεως κῦρ Γερασίμου, † Ὁ Προύσης Νικόδημος, † Ὁ Σόφιας Ἰωακείμ¹³

Ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Ἰωσήφ, σύμφωνα μέ τίς πηγές, ἦταν πράγματι μαρτυρική, λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ πού τοῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπό τό Ὄθωμανικό καθεστῶς καί, μάλιστα, κατὰ τόν καιρό τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως¹⁴. Πιο συγκεκριμένα, στόν Κώδικα Ἀλληλογραφίας τοῦ Ἡρακλείας Ἰγνατίου, ἀναφέρονται τά ἐξῆς γιά τόν Ἰωσήφ: Ἔχομεν πληροφορηθῆ τὸν περιορισμόν του, εἰς ὃν καί δὲν πρέπει νὰ ταραχθῆ καθότι δὲν εἶναι μερικὸς ἀλλὰ γενικός...¹⁵. Ὅλ' αὐτά μαζί μέ τίς ἀσθενεῖες πού προστέθηκαν, ἀνάγκασαν τόν Ἰωσήφ νὰ συντάξῃ τὴν παρακάτω παραίτηση.

Διὰ τοῦ παρόντος μου ἰδιοχείρου γράμματος δηλοποιῶ ὁ ὑπογεγραμμένος ὅτι διὰ τό / γῆρας μου καί τὰς σωματικὰς ἀσθενείας μου μὴ δυνάμενος ἐξοικονομῆσαι εἰς τό ἐξῆς / τὴν Ἐπαρχίαν μου Νύσσαν παραιτοῦμαι αὐτὴν οἰκειοθελῶς καί ἀπαραβιάστως, ὅπως ἢ τοῦ / Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία

12. Πρόκειται γιά τόν ἀπό Χαλκηδόνος Πατριάρχη Ἀγαθάγγελο (25 Σεπτ. 1826 - Ἰούλιο 1830), Μ. Γεδεών, ὁ.π., σ. 606.

13. Κώδιξ ΙΔ', ὁ.π., σ. 105.

14. Πέτρος Α. Γεωργαντζής, Οἱ Ἀρχιερεῖς καί τό Εἰκοσιένα, Ξάνθη 1985, σσ. 68, 351-352.

15. Κώδιξ Ἡρακλείας Ἰγνατίου, φ. 55β 19 Φεβρ. 1828· Γεωργαντζής, ὁ.π., σ. 352 σημ. 760.

ἀποκαταστήσῃ ἄξιον κανονικὸν ποιμένα καὶ ἀρεστὸν τῶν Χρι/στιανῶν αὐτῆς εἰς τὸ ποιμᾶναι αὐτοὺς θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως εἰς νομὰς σωτηρίου τῆς Εὐαγγελικῆς χάριτος. Διὰ τοῦτο δέδωκα καὶ τὸ παρὸν μου βεβαιωτικὸν καὶ ἐσφραγιστὸν εἰς ἔνδειξιν ἀληθείας. .αωλγ´ (1833) Σεπτεμβρίου ια´ (11)

Τ.Σ.¹⁶ † Ὁ Πρώην Νύσσης Ἰωσήφ ἀποφαινόμενος βεβαιοῖ¹⁷ (Εἰκ. 3)

Μετά ἀπὸ τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν Ἐπισκοπὴ Νύσσης ὁ Ἰωσήφ ἀναχωρεῖ ἀπὸ κεῖ καὶ ἔρχεται, μέσφ Θεσσαλονίκης¹⁸, στὴ Σκόπελο. Εἶναι ἤδη ἐξῆντα χρονῶν.

Ποιός, ὅμως, εἶναι ὁ λόγος πού ἐπέλεξε νὰ ἔλθει στὴ Σκόπελο; Ἴσως νὰ παρακινήθηκε ἀπὸ τὸν ἀδελφό του Ἀθανάσιο Ζαμπέλη, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰκανώτερους ἐμπόρους στὰ νησιά Σκιαθῶ¹⁹ καὶ Σκόπελο.

Μέ τὴν ἄφιξή του στὴ Σκόπελο ὁ τότε Νομάρχης Εὐβοίας, φυσικὰ ὕστερα ἀπὸ ἀναφορὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Πολιτικῆς Ἀρχῆς τοῦ νησιοῦ, στέλνει πρὸς τὴν τότε Βασιλικὴ Γραμματεία Ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τὴν ἀκόλουθη δική του ἀναφορὰ:

ἀρ. 3102 / τῆ 24 Αὐγούστου / 1834 / Ἐκ Χαλκίδος

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δη/μοσίου Ἐκπαιδύσεως Β(ασιλικὴν) Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας Περὶ τῆς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεως τοῦ Σεβασμιωτάτου / Ἀρχιεπισκόπου πρ. Νύσσης

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Νύσσης (sic) κ. Ἰωσήφ / ἔφθασεν ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Σκόπελον τὴν 31 / Ἰουλίου. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἐπαρχίας, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ / δηλαδὴ καὶ πολιτικὴ, ἐξετέλεσαν τὰ διὰ τῆς ὑπ' ἀρ. 3432 ἀπὸ 4 Μαΐου τ. ε ὀριζόμενα ὡς πρὸς / τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους κληρικούς.²⁰ Ἡ δὲ Σεβασμιότης του ὁμολόγησεν ὅτι ἀνίκανος πρὸς ἱεροου/ρίαν ἐκ τῆς ἡλικίας του καὶ θέλων νὰ ἡσυχάσῃ / κατὰ τὰ ἔσχατα τῆς ζωῆς του ἦλθεν ἐνταῦθα

16. Κυκλικῶς τῆς σφραγίδος ὑπάρχει τὸ Ο ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΝΥΣΣΗΣ ΙΩΣΗΦ .αωκστ´.

17. Κώδιξ ΙΔ´, ὁ.π., σ. 227. Κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς παραίτησεως ὑπάρχει ἡ σημείωση: Παραίτησις Νύσσης Ἰωσήφ ἐν τῇ σελίδι ταύτῃ προσ/κεκολλημένη. Ὁ Ἀρχιεπιφύλαξ.

18. Παλιότερα, ἡ ἐπικοινωνία τῆς Σκοπέλου μὲ τὸν ἔξω κόσμον γινόταν κυρίως ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Μάλιστα στὴ Σκόπελο ὑπῆρχε καὶ Ἐνετικὸ Ὑποπροξενεῖο, παράρτημα τοῦ Προξενεῖου τῆς Μακεδονικῆς πρωτεύουσας. Βλ. Κ. Δ. Μέριτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς ἱστορίας*, Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, σ. 293 κ.έ. Ἄλλος ἕνας λόγος ἦταν τὸ ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἐν σχέσει μὲ τὸν Πειραιᾶ ἦταν σιμώτερα.

19. Γιά τὴ δραστηριότητα τοῦ Ζαμπέλη στὴ Σκιαθῶ, τόσο ὡς ἐμπόρου, δανειστῆ καὶ ἰδιοκτήτη πλοίου βλ. Ἰω. Ν. Φραγκούλας, *Σκιαθίτικα Γ´*, *Μελετήματα καὶ κείμενα*, ἐκδ. Ἰωλκός, Ἀθήνα 1982, σσ. 30, 37, 40, 47 (στὸ ἐξῆς: *Σκιαθίτικα Γ´*).

20. Γιά τὸ ζήτημα *περὶ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων κληρικῶν*, βλ. τὴν ὑπ' ἀρ. 20/1988. 2373/11.1.1835 Ἐγκύκλιο τῆς Ἱ. Συνόδου. Ζαχαρίας Μαθᾶς, Ἀρχιμανδρίτης, «Αἱ ἀναγκαιότεραι Ἐγκύκλιοι Ἐπιστολαί», *Διατάξεις καὶ Ὁδηγία τῆς Ἱ. Συνόδου (1834-1854)*, Ἐν Ἀθήναις 1854, σσ. 44-45.

ἐπί/σκοπῶ νὰ ἐκλέξῃ τόπον κατοικίας. Εἶναι ἐξηκον/τούτης²¹, καί ἔχων πτός τὰς πληροφορίας τοῦ Ἐπάρχου ἰκανήν χρηματικὴν κατά/στασιν. Ἡ Νομαρχία θεωρήσασα ὅτι ἐπληρώθη/σαν τὰ εἰς ὁμοίαν περίστασιν ἀναγκαῖα καὶ ὄτι/δούς τὸν πρὸς τὴν Α. Μ. ὄρκον²² πίστεως καὶ ἐπολιτογραφήθη εἰς Σκόπελον. Διέταξα τὸν Ἔ/παρχον τῶν Βορείων Σποράδων νὰ Τῶ συγχωρήσῃ τὴν περε/ταίρω καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους μετάβασιν του ἐλευθέραν, ἀναγγέλει διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Β. ταύτην Γραμματείαν.

Εὐπειθέστατος / Ὁ Νομάρχης Εὐβοίας / Γ. Ψύλλας / Ὁ Γραμματεὺς Α. Τζερίδης

Ἐν Ναυπλίῳ 29 Αὐγούστου 1834 / Διευθύνεται πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον κ.λπ²³.

Ἡ δὲ Ἱερά Σύνοδος στέλνοντας στὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τὴν 1635. 1646/832 τοῦ 1834 ἀναφορά της, σημειώνει τὰ ἑξῆς:

Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀρ. 1758 διευθύνσεως / περὶ τοῦ προσφυγόντος εἰς τὴν Ἑλλάδα / πρώην Ἐπισκόπου Νύσσης.

Κατὰ συνέπειαν τῆς ὑπ' ἀρ. 1758 / διευθύνσεως τῆς Βασιλικῆς ταύτης Γραμματείας / ἡ Σύνοδος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀναφορὰν τοῦ Ἐπισκόπου Σκοπέλου ἐπισυναπτομένην εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ Νομάρχου Εὐβοίας περὶ τοῦ προσφυγόντος / εἰς τὴν Ἑλλάδα πρώην / Ἐπισκόπου Νύσσης. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ τοῦτου / ἔλαβε καὶ ἡ Σύνοδος ἀπ' εὐθείας ἀναφορὰ τοῦ Ἐπισκόπου Σκοπέλου, διέταξε τὸν ἴδιον τὸν Ἐπίσκοπον Σκοπέλου εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, ἐπιστρέφει τὰ πρὸς αὐτὴν / παρὰ τῆς Βασιλικῆς ταύτης Γραμματείας διευθυν//τα ἔγγραφα.

Τ.Σ. Τὰ μέλη

Ὁ Κορίνθου Κύριλλος, Πρόεδρος

Ὁ Βοιωτίας Παῖσιος

Ὁ Θήρας Ζαχαρίας

Ὁ Ἄργους Κύριλλος

Ὁ Μεσσηνίας Ἰωσήφ

Γραμματεὺς Θεόκλητος Φαρμακίδης²⁴

21. Στὴν ἀπὸ 22 Νοεμβρ. / 4 Δεκ. 1838 ἀναφορὰ του πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία ὁ Γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.λπ. Β. Γραμματείας, Γ. Γλαράκης, σημειώνει πὸς ὁ πρ. Νύσσης εἶναι 70 ἐτῶν. Γ.Α.Κ, Ὁθ. Ἄρχ. L φάκ.12.

22. Τὸ κείμενο τοῦ ὄρκου ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὅμνῶ ἀκριβῆ ἐκτέλειαν τῶν ἐμπιστευμένων μοι χρεῶν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς βασιλικὰς διαταγὰς, καὶ ὑποταγὴν εἰς τὴν παρὰ τοῦ Βασιλέως διορισμένην ἱεράν Σύνοδον, ὡς ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν τοῦ Βασιλείου, π. Κων. Καλλιανός, «Ἡ Διαθήκη τοῦ Ἐπισκόπου Σκοπέλου Εὐγενίου», περ. Θεσσαλικό Ἡμερολόγιο 37 (2000) 251 (στό ἑξῆς: «Διαθήκη»).

23. Γ. Α. Κ. Ἀρχεῖο Υ.Ε.Δ.Ε, Νύσσης Ἐπίσκοπος, Θυρ. 82, φάκ. 12.

24. Βλ. σημ. 21.

Τό 1835 συναντοῦμε τόν Ἰωσήφ στή γειτονική Σκιάθου, ὅπου, ὅπως ἀναφέρθηκε παραπάνω, εἶχε δραστηριοποιηθεῖ ὡς ἔμπορος ὁ ἀδελφός του. Φαίνεται δέ, καθῶς μαρτυρεῖ καί ἡ ἀναφορά τοῦ Νομάρχου Εὐβοίας ὅτι εἶχε οἰκονομική ἄνεση, γιατί παρεῖχε οἰκονομικές εὐκολίες, ὅπως ἀναφέρει ἡ παρακάτω ἀνέκδοτη δανειστική ὁμολογία.

φ. 191, ἀρ. Πραξ. 240 Ὁμολογία στερεά τῆς ξηρᾶς διὰ δρχ. 330

Παρά τῷ ἡμετέρῳ Γραφείῳ τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Σκιάθου / παρουσιασθεῖς σήμερον ὑποφαινόμενος Σταμάτης Τζιανάκου ὁμολόγησεν ἐνώπιον ἐμοῦ καί τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων, ὅτι ἐδανείσθη / ἤδη παρὰ τοῦ Ἁγίου πρώην Νύσσης Ἰωσήφ τὰς ἀνωτέρω / τριακοσίας τριάκοντα δραχμάς ἀρ. 330 διὰ χρεῖαν του καί ἀνάγκην ἐνοου/μένας στερεᾶς τῆς ξηρᾶς καί(αί) ἐπί συμφωνία μηνιαίου στερεοῦ τόκου ἀνά / δύο τοῖς ἑκατὸν τὸν μῆνα, ὑποσχόμενοι τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν / τόκων εἰς τὴν πρώτην ἀναζήτησιν τοῦ δανειστοῦ του, καί(αί) εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας ὑποφαίνεται ἰδιοχειρῶς.

Ἐν Σκιάθῳ τῇ 1 Μαρτίου 1835

Σταμ. Τζιανάκου / Ἐπιφάνιος Δ. Καρπέτης / Α. Φραγκούλα

Ὁ Δημοσίος Μνήμων²⁵ Κ. Λογοθέτης²⁶.

Στίς 6 Ὀκτωβρίου 1842 μέ τὴν κοίμησιν τοῦ ἐσχάτου Ἐπισκόπου Σκιάθου καί Σκοπέλου Εὐγενίου²⁷ πρέπει νά ἦταν παρὼν καί ὁ Ἐπίσκοπος Νύσσης κατὰ τὴν κηδεῖα, ὁ ὁποῖος καί διορίζεται ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Εὐβοίας Νεόφυτο Ἐπισκοπικός Ἐπίτροπος ὁ πρ. Νύσσης Ἰωσήφ²⁸, ὁ πρῶτος, πιστεύω, ἀπὸ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν νήσων τῶν Βορείων Σποράδων στήν Ἐπισκοπή Εὐβοίας. Τό 1846 ὁ Ἰωσήφ, κατόπιν, ἀσφαλῶς, ἐντολῆς τῆς Ἱ. Συνόδου καί τοῦ κυριάρχου Ἐπισκόπου Εὐβοίας Νεοφύτου, τοῦ ἀπὸ Μιλητουπόλεως, Καρύστου καί Φωκίδος²⁹, τελεῖ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τῆς Σκιάθου³⁰. Ὄταν διορίστηκε ἀπὸ τὴ Μονὴ Διονυσίου ἐπίτροπος στή Φανερωμένη ὁ Ἀθανάσιος Ζαμπέλης καί ἔγινε ἡ ἀνακαίνισιν τῆς ἐκκλη-

25. Γιά τοὺς Δημ. Μνήμονες βλ. Ἀθ. Δ. Θανάπουλος - Διον. Λειβαθηνός, *Ὁ συμβολαιογράφος ἐν τῇ θεωρίᾳ καί τῇ πράξει*, Ἀθῆναι 1952, σσ. 18-19· Ἀθ. Ἐ. Καραθανάσης, «Τὸ βιβλίον τοῦ Δημοσίου Μνήμονος Σκοπέλου», *Ἀρχ. Θεσσ. Μελετῶν* 4 (1976) 109 κ.έ.

26. Γ. Α. Κ. χειρ. 192. καί Ἰω. Ν. Φραγκούλας, «Τὸ βιβλίον τοῦ Δημ. Μνήμονα τῆς Σκιάθου καί τὸ Σκιαθίτικο Ναυτικό», *Σκιαθίτικα Γ΄*, ὁ.π., σ. 27 κ.έ. Ἡ πράξις πού παρουσιάζω δέ μνημονεύεται.

27. Περισσότερα π. Καλλιανός, «Διαθήκη», ὁ.π., σ. 246.

28. Γ. Α. Κ. Μον. φάκ 520 καί Γεώργιος Ἀθ. Χώρας, *Ἱστορία τῆς Μονῆς Κалаμίου*, Ἀθῆναι 1988, σσ. 148-158.

29. Β. Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, *Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι*, ὁ.π., σσ. 107, 291, 295.

30. Ἰω. Ν. Φραγκούλας, *Σκιαθίτικα Α΄*, *Ἱστορία τῆς Σκιάθου*, Ἀθῆναι 1978, σ. 128 (στό ἐξῆς: *Σκιαθίτικα Α΄*)· π. Γεώργιος Σταματᾶς, *Ὁ ἱερός Μητροπολιτικός ναός Τριῶν Ἱεραρχῶν Σκιάθου*, Σκιάθος 1998 καί Ἰω. Ν. Φραγκούλας, *Οἱ ἐνοριακοὶ ναοὶ τῆς νήσου Σκιάθου*, Βόλος 1998, σσ. 13-27.

σίας συνέδραμε καί ὁ Ἰωσήφ. Στίς 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1850 ἐκοιμήθη σέ ἡλικία περίπου 76 ἐτῶν. Ἡ ἐπιτύμβια πλάκα σώζεται μέχρι σήμερα στό Ἱερό Βῆμα τῆς Φανερωμένης, μπροστά στήν Ἁγία Τράπεζα. Φέρει δέ τήν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Ἐνθάδε κεῖται Ἰωσήφ πρόην Νύσσης / ἤλθε παροικῶν ἐν τῇ νήσῳ τῆς Σκοπέλου / νῦν δὲ κάτοικος γέγονεν αἰωνίως / ἡ δὲ πατρίς του ἐκ τῆς νήσου τῆς Σικίνου / ζήσας ἐπὶ γῆς... / ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1850³¹.

Τό ὄνομα τοῦ Ἰωσήφ εἶναι γραμμένο στά Δίπτυχα τῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Λιβαδιώτισσας) τῆς Σκοπέλου μαζί μέ τά ὀνόματα τῶν Ἐπισκόπων Σκοπέλου Εὐγενίου καί πρ. Σάμου Θεοδοσίου, πού κι αὐτός ἐκοιμήθη στή Σκόπελο στίς 19 Δεκεμβρίου τοῦ 1850³². Τέλος στή Βιβλιοθήκη τῆς Φανερωμένης σώζεται μιὰ σειρὰ Μηναίων, στά ὁποῖα ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη σημείωση:

Ἀφιεροῦνται τὰ δώδεκα Μηναιᾶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Φανερωμένης / παρὰ τοῦ Μακαρία τῇ λήξει πρόην (sic) Νύσσης Ἰωσήφ / εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ. / καί) ἐκοιμήθη ἐν αὐτῷ τὴν 22 Ἰανουαρίου 1850.

2. Μητροπολίτου πρ. Ἐφέσου Παΐσιου, Ἀνέκδοτο Γράμμα

Ὁ μακαριστός λόγιος Σκοπελίτης Ἰω. Γ. Σακκελαρίου, εἶχε τήν εὐγενῆ καλωσύνη νά μοῦ δώσει ἀντίγραφο τοῦ παρακάτω Ἀρχιερατικοῦ Γράμματος τοῦ πρόην Ἐφέσου Παΐσιου (Εἰκ. 4), τό ὁποῖο ἀπέστειλε στόν παπα-Παναγιώτη Σακκελαρίου, τότε ἐφημέριο τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ Μελετίου ἢ, τοῦ Παπαμελετίου, μιᾶς δηλαδή ἐκ τῶν τεσσάρων Ἐνοριῶν τῆς Χώρας τῆς Σκοπέλου³³.

Τό Γράμμα εἶναι γραμμένο ἀπό ἄλλο χέρι καί μόνο ἡ ὑπογραφή εἶναι τοῦ Γέροντος Ἐπισκόπου. Κατά τή μεταγραφή, ἡ ὀρθογραφία καί ἡ στίξη τοῦ πρωτοτύπου παραμένουν ὡς ἔχουν.

Σέ εὐχόμεθα ἀπό ψυχῆς Ἀρχιερατικῶς

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ ἐν μακαρία τῇ λήξει γενόμενος Πα/τήρ σου παπα-Ἰωάννης μέ ἔγραψε πολλάκις καί) ἐγὼ πολλάκις / ἀπήντισα πρὸς τὸν μακαριότην, ἥδη δὲ πληροφοροῦμε ὅτι υἱὸς / γνήσιος τοῦ μακαρίτου ὑπάρχει ἡ αἰδεσιμότης σου καί) κατέχης / τὴν θέσιν ἐκείνου ἐφημερευόν τὴν ἐκ προγόνων

31. Φραγκοῦλας, *Σκιαθίτικα Α΄*, ὁ.π., σσ. 180-181 σημ. 67.

32. Ἰωάννης, Μητροπολίτης Σιδηροκάστρου, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σάμου*, Σιδηροκάστρο 1990, σ. 79. Στά Ληξιαρχικά Βιβλία τοῦ Δήμου Σκοπέλου ἀναγράφεται, πὼς ὁ Θεοδοσίος ἐκοιμήθη στίς 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1850, σέ ἡλικία 75 ἐτῶν ἀπὸ πλευρίτιδα.

33. Γιά τὴν ἐκκλησία αὐτὴ βλ. Π. Λαζαρίδης, «Μεσαιωνικά Βορείων Σποράδων», Α.Δ. (1964), Χρονικά II, σ. 274 καί Ἀδ. Σάμψων, *Ναοὶ καὶ Μοναὶ εἰς τὴν νήσον Σκόπελον*, Ἀθῆναι 1974, σ. 23 κ.έ.

μου ἐνορία / καί ἱεράς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς ἐπιλεγομένης τοῦ παπα-
/Μελετίου κ(αί) χαίρω οὐ μικρόν κατὰ τοῦτο εὐχόμενος πρὸς / Θεὸν ἵνα σᾶς
χαρίζῃ ὑγείαν κ(αί) ζωὴν κ(αί) σωτηρίαν πρὸς σέ κ(αί) πρὸς / ὄλον τὸν χρι-
στιανικὸν λαὸν τῆς ἐνορείας σου. Χρέος ἱερὸν ἐκ/πληρῶν πρὸς τὴν προγο-
νικὴν μου ἐνωρίαν, ἀποστέλλω πρὸς τὴν αἰδε/σιμότητά σας (ὡς καί ἄλλοτε
ἔστειλα πρὸς τὸν μακαρίτην τὸν πατέρα σου) / ἐν δοχείῳ Ἁγίου Μύρον
ἐσφραγισμένον μὲ τὴν Πατριαρχικὴν / σφραγίδα, κ(αί) ἐν ἱερὸν Ἁντιμὴν-
σιον³⁴ καθιερωμένον τῇ Χάριτι τοῦ / Παναγίου Πνεύματος παρ' ἐμοῦ, ἵνα
ἱερουργῆται ἐν τῇ ἱερᾷ ἐκ/κλησίᾳ εἰς μνημόσυνον ἐμοῦ καὶ τῶν γονέων μου,
ἅ/τινα θὰ λάβῃς παρὰ τοῦ Κυρίου Γεωργίου τοῦ μακαρίτου / Σταματίου
Τσαγκάρη, καθὼς θὰ λάβῃς καὶ μία ἀριθ. 1 ὀθωμανικὴν / λίρα παρὰ τοῦ
ἰδίου, διὰ τὰ μνημονεύῃς ὑπὲρ ὑγείας ἐμοῦ κ(αί) ἀναπαύσεως τῶν μακαρίων
γονέων μου Σταματίου κ(αί) Οὐρανίας, γονέων, τέκνων, ἀδελφῶν, ὅπου κ(αί)
παρακαλῶμεν νὰ μᾶς ἀ/παντίσης, κ(αί) πάλιν ἀκολουθῶς θέλω σέ γράφει ἐν
ἐκτάσει κ(αί) ταῦτα μὲν πατρικῶς, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἡ Χάρις εἶη μετὰ σοῦ/

1875 ἐν Κων(σταντινου)πόλει Νοεμβρίου 6/

ὁ π(ρῶην) Ἐφέσου Παῖσιος ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης. (Εἰκ. 5).

Δυστυχῶς, μέχρι σήμερα, δὲν ἔχουμε ἄλλα τεκμήρια ἀπὸ τὴν ἀλληλογρα-
φία τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου μὲ τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐνορείας του, ἀπ' ὅπου ξεκί-
νησε, γιὰ ν' ἀνέλθει μέχρι τὴ λεγομένη Γερροντικὴ Μητρόπολη Ἐφέσου, ἀφοῦ
προέστη ἄλλων Μητροπόλεων.

Μιά πρώτη προσπάθεια βιογραφίσεως τοῦ ἐν λόγῳ Σκοπελίτη ἱεράρχη,
ἔγινε πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο καὶ λόγιο ἱεράρχη Κυρὸ
Βασίλειο Γ. Ἀτέση, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἄλλων σημείωνε καὶ τὰ ἑξῆς: Ἐκ
τῆς βραχυτάτης ταύτης παραθέσεως τῆς Ἀρχιερατικῆς διαδρομῆς καὶ πορεί-
ας τοῦ Παΐσιου, πιστοῦται, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ Ἱεράρχου, ὡς φρονῶ, ἱκανοῦ
καὶ πεπειραμένου, ἔχοντος ἀξιόλογον παρρησίαν ἐν τῇ διοικήσει τῆς κατ'
Ἀνατολᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς τοποθετήσεώς
του εἰς μεγάλας διακεκριμένας καὶ ἐκτεταμένας Μητροπόλεις ἀπαιτούσας
ἀρχιερέα μὲ πείραν καὶ διοικητικὴν ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα³⁵.

Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ Παῖσιος γεννήθηκε στὴ Σκόπελο καὶ στὴ συνέχεια
φαίνεται πὼς προωθήθηκε, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ τότε Ἐπισκόπου Σκιαθοῦ καὶ

34. Τὸ ἀντιμῆνσιο αὐτὸ σώζεται στὸν ὡς ἄνω Ἱερὸ Ναὸ τῆς Παναγίας, τὸ ὁποῖο φέρει καὶ τὴν
ἀκόλουθη ἐγγραφή-καθιέρωση: Καθιερώθη τὴν β' Ἰουνίου τοῦ .αωξή' (1868) ἔτους ἐν τῇ ἱερᾷ
ἐκκλησίᾳ τῆς Κοιμῆσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Κυθωνίαις παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος ἁγίου
Ἐφέσου Κυρίου Κυρίου Παΐσιου. Βλ. καὶ Βασίλειος Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου,
«Συμβολὴ εἰς τοὺς Ἐπισκοπικούς Καταλόγους Ἐπαρχιῶν τινῶν ἔξω τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλη-
σίας», ἐπιμελεῖα Χρυσοστόμου Θέμελη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, *Θεολογία Η'* (1984) 34
(στό ἑξῆς: «Συμβολή»).

35. Βασίλειος Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, «Παῖσιος Μητροπολίτης Σόφιας,
Σμύρνης, Μυτιλήνης καὶ Ἐφέσου», ἐφ. *Βόρειοι Σποράδες*, ἀρ. φ. 89, 1970, σ. 8.

Σκοπέλου Εὐγενίου (1797-1842)³⁶, νά διακονήσει τόν Οἰκουμενικό Θρόνο. Ἐκλέγεται Ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν πρὶν τὸ 1830, ἐνῶ τόν Ἰούνιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἐκλέγεται Μητροπολίτης Σόφιας, *Ἰωακείμ διὰ κανονικῶν ψήφων καὶ Συνοδικῆς ἐκλογῆς μετατεθέντος εἰς θρόνον τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Βιδύνης... Ἰούνιος 1830*³⁷.

Στὴ Μητρόπολη Σόφιας ὁμως ἀποκαθίσταται τόν Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως *Ἰωακείμ προβιβασθέντος εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων*³⁸.

Μετὰ ἀπὸ ἐπτὰ περίπου χρόνια, τόν Ἀπρίλιο δηλαδή τοῦ 1837, μετατίθεται ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Σόφιας, στὴ Μητρόπολη Σμύρνης, ἐνῶ ὁ Σμύρνης Χρῦσανθος προβιβάζεται στὴ Μητρόπολη Προύσης. Στὴ διάρκεια τῆς Ἀρχιερατείας του στὴ Σμύρνη προβαίνει, τὸ ἔτος 1839, στὴν ἐκ βάθρων ἀνακαίνιση τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τοῦ Ἑλληνικοῦ «Γραικικοῦ» Νοσοκομείου³⁹. Τόν Ἰούνιο τοῦ 1840 καθίσταται ἔκπτωτος, ἐνῶ στὸν θρόνο τῆς Σμύρνης ἀνέρχεται ὁ ἀπὸ Μυρῶν Χρῦσανθος⁴⁰.

Δέν ἔχουμε συγκεκριμένες εἰδήσεις γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ ἔκπτωτου Ἱεράρχη μέχρι τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1847, ὁπότε, παραιτηθέντος τοῦ Σόφιας Μελετίου, ἐπανέρχεται στὴν παλαιὰ του ἐπαρχία⁴¹.

Στὶς 14 Ἰουλίου 1853, *Ἀνθίμου (τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας Μητροπολίτου Ἐφέσου) χαλεπὴ νόσῳ περιπεσόντος καὶ παραιτήσιν οἰκειοθελῆ ἐμφανίσαντο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν* ἐκλέγεται Μητροπολίτης Ἐφέσου ὁ ἀπὸ Σόφιας Παῖσιος⁴². Τὸ σημαντικό εἶναι πὼς ἐκείνη τὴ χρονικὴ περίοδο ἀποφοιτᾷ ἀπὸ τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ὁ ἀνεπιός τοῦ Γέροντος Ἐφέσου καὶ μετέπειτα Μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ ἀργότερα Ἰμβρου, Παῖσιος Παναγιωτίδης ἢ Κουρέντης, Σκοπελίτης καὶ αὐτός⁴³. Ἀρχιδιάκονος τοῦ Ἐφέσου Παῖσιου ἐχημάτισε ὁ Διονύσιος, Σκοπελίτης κι αὐτός, ὁ ὁποῖος τὴν 4η Σεπτεμβρίου τοῦ

36. Περί αὐτοῦ βλ. π. Καλλιανός, «Διαθήκη», ὁ.π., σμ. 22.

37. *Κώδιξ ΙΔ'*, ὁ.π., σ. 164. Βλ. καὶ Β. Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, «Παῖσιος Μητροπολίτης», ὁ.π.

38. *Κώδιξ ΙΔ'*, ὁ.π., σ. 172.

39. Χρῆστος Σωκ. Σολομωνίδης, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σμύρνης*, Ἀθήνα 1960, σ. 205.

40. *Κώδιξ ΙΔ'*, ὁ.π., σ. 364. Ἡ αἰτία τῆς ἐκπτώσεως, σύμφωνα μέ τὴ μαρτυρία τοῦ Σολομωνίδη, ὁ.π. σ. 205, ἦταν ἡ ἀναφορὰ Συμυρναίων κληρικῶν στὸν Πατριάρχη, γιὰ τὸ «σαλτανατλίκι».

41. *Κώδιξ Πατρ. Ἀρχ. ΚΒ'*, σ. 153. Ὁ πρ. Λήμνου ἀναφέρει ὅτι ὁ Παῖσιος μετὰ τὴν ἐκπτώσιν του ἀπὸ τὸν θρόνο τῆς Σμύρνης ἀνῆλθε στὸν θρόνο τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης, κάτι ποῦ δέν μπόρεσα νά ἐπισημάνω.

42. *Κώδιξ ΚΒ'*, ὁ.π. σ. 265. Νικόλαος Β. Τωμαδάκης, «Μητροπόλις Ἐφέσου, Ἐπαρχία Ἀσίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν», *Ε.Ε.Β.Σ.*, τ. ΜΓ' (1977-78) 95.

43. Περί αὐτοῦ βλ. Βασίλειος Γ. Ἀτέσης, Μητροπολίτης πρ. Λήμνου, «Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Ἰμβρου καὶ Τενέδου ἀνά τοὺς αἰῶνας», *Ἐπετηρίδα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θνατείρων καὶ Μεγ. Βρετανίας*, τ. 2, ἐν Ἀθήναις 1981, σσ. 476-478 (Τὸ ἐπίθετο Κουρέντης ἢ Κορέντης σώζεται μέχρι σήμερα στὴ Σκόπελο).

1867 ἐκλέγεται τιτουλάριος ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν καί ἀργότερα, στίς 18 Ἰουλίου 1875, προβιβάζεται στήν Ἐπισκοπή Ἐλευθερουπόλεως⁴⁴. Ὁ Παῖσιος παρέμεινε στή Γερωντική αὐτή Μητρόπολη μέχρι τόν Μάιο τοῦ 1872, ὅποτε ἐπαύθη. Εἶχε καταστῆ ἀόμιματος⁴⁵ καί στή θέση του ἐξελέγη *Παῖσιου παυθέντος*, ὁ ἀπό Δράμας Ἀγαθάγγελος ὁ Μάγνης⁴⁶.

Ὁ πρ. Λήμνου ἀκολουθώντας προφανῶς τόν Χρ. Σολομωνίδη, γράφει πῶς ὁ Παῖσιος μετά τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπό τόν θρόνο πῆγε στό Ὑδρος ὅπου ἀπεβίωσε τό 1872, πρᾶγμα, πού δέν εὐσταθεῖ καί ἀπό τό Γράμμα πού παρουσιάζω, ἀλλά καί ἀπό ἄλλες πηγές⁴⁷. Ἀναφορικά δέ μέ τόν παραλήπτη τῆς ἐπιστολῆς παπα-Παναγιώτη παπα-Ἰωάννου Σακκελαρίου (Εἰκ. 6) –τό ἐπίθετο φθάνει μέχρι τίς μέρες μας– ὑπῆρξε γόνος ἱερατικῆς οἰκογενείας, ἀφοῦ ὁ πατέρας του παπα-Ἰωάννης, πού ἔφερε τό ὄφρικό του Σακκελαρίου, ὑπῆρξε ἐπιφανῆς πνευματικός καί ἐκοιμήθη σέ μεγάλη ἡλικία⁴⁸. Ὁ π. Παναγιώτης διετέλεσε καί Ἐπισκοπικός Ἐπίτροπος κατά τή χρονική περίοδο 1885 καί μετά, ἐπί Ἀρχιερατείας τοῦ Χαλκίδος Χριστοφόρου Σταματιάδου. Ὅπως ὁ πατέρας του παπα-Ἰωάννης, ἔτσι καί ὁ ἴδιος ὑπηρέτησε τήν ἱστορική ἐνορία τῆς Παναγίας τοῦ παπα-Μελετίου, ἐνορία ἀπό τήν ὁποία ξεκίνησαν τήν ἱερατική τους σταδιοδρομία τόσο ὁ Ἐφέσου, ὅσο καί ἀνηψιός του Ἰμβρου καί Τενέδου, ἀλλά καί ὁ κοιμηθεῖς ὡς Γάνου καί Χώρας, ὁ ἀπό Ἐρυθρῶν Ἐλευθερουπόλεως.

π. ΚΩΝ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΣ

44. Τομαδάκης, ὁ.π., σ. 107· βλ. καί Βασ. Γ. Ἀτέσης, «Συμβολή», ὁ.π., σσ. 34-36.

45. 1872 Μαΐου 25, Πέμπτη τῆς Ἀναλήψεως, οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἐπιβαλλούσης, συγκροτεῖται ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ συνεδρίασις τῆς συνόδου, ληστροική οὕτως εἰπεῖν, πρὸς παῦσιν τοῦ γηραιοῦ καί ἀομιμάτου μητροπολίτου Ἐφέσου Παῖσιου, Μανουήλ Γεδεών, Πατριαρχικαί Ἐφημερίδες, Ἀθῆναι 1936, σσ. 452-453.

46. Κῶδιξ Πατρ. Ἀρχ. ΕΖ', σ. 99· Τομαδάκης, ὁ.π., σ. 95.

47. Ἐκκλ. Ἐπιθεώρησις Β. Καλλιάρωνος, ἐν Κ/πόλει 1875, σ. 151· Τομαδάκης, ὁ.π., σ. 95

48. π. Κων. Ν. Καλλιανός, «Ἐνοριακοί ναοί καί ἐφημέριοι στή νῆσο Σκόπελο τό 1833», περ. Ἐφημέριος (Ἀθῆναι 1986) 12.

RÉSUMÉ

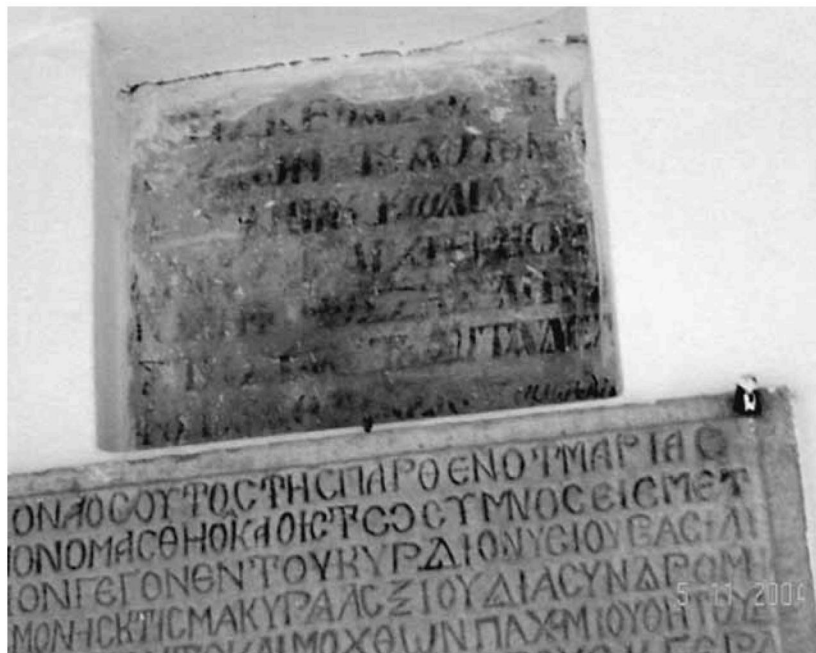
Père Constantin Kallianos, *Contribution à l'histoire des Métropoles de Nysse et Éphèse (XIXème s.)*.

L'auteur traite de la personnalité de deux prélats du Patriarcat Œcuménique, à savoir de Jossif, évêque de Nysse, qui mourut à Scopelos en 1850, où il s'était retiré après avoir démissionné et quitté la chaire épiscopale de sa province.

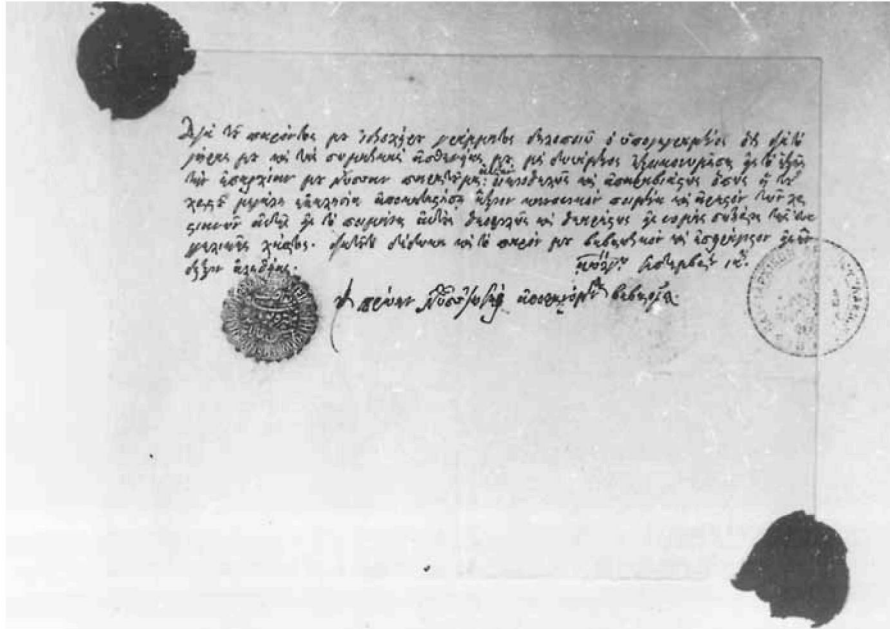
Le second prélat, le Père Paissios, évêque d'Éphèse, était originaire de Scopelos et avait déployé des activités intéressantes durant sa vie que la lettre ici publiée met en valeur. Il serait souhaitable que d'autres aspects de la vie des gens illustres de l'Église fussent mis en lumière apportant ainsi de précieux témoignages.

Εικ. 1. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

Εικ. 2. Ἡ ἐπιγραφή τῆς ἀνακαίνισης τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

Εἰκ. 3. Ἡ παραίτηση τοῦ πρ. Νύσσης Ἰωσήφ.

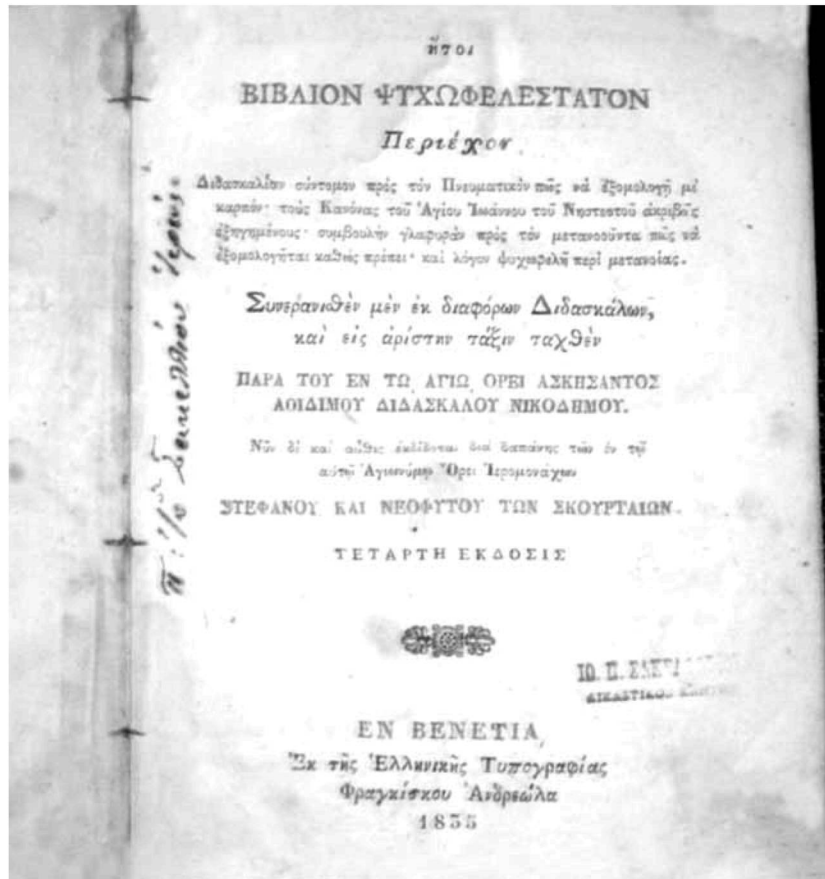

Εἰκ. 4. Ὁ π. Ἐφέσου Παῖσιος.

Σε εὐχευμένα ἀπὸ φραγῆς Ἐφρασιμίου.
 Πρὸς ἀγαθὸν ἑστὴν δ' ἐν μαμαρία. Ἰπὸ γίβη γινόμενος Πάπ
 Ἰὴρ σου Πάπᾶ Γεωργίου με ἔγραψε ἀγαθὸς, ἢ ἐγὼ ἀγαθὸς
 ἀσπιδίσα πρὸς Ἰὴν μαμαρίτην, ἥδη δὲ ἀνηφοροῦμε εἰς τὴν
 γνήσιον τοῦ μαμαρίτου ἀναρχὴν ἢ ἀδελφὸς σου ἢ καλὸς
 Ἰὴν δέσποιν, ἐλεῖνον ἐπιμερεύων Ἰὴν ἐν ἀρχόντων μου ἐναρ
 ἢ ἐράς ἐπιμελείας Ἰὴν Παναγίας. Ἰὴν ἐπιμελείας τοῦ παπᾶ
 Μεττιῶν ἢ χαίρω οὐ μικρὸν κατὰ τοῦτο ἐλαχιστος πρὸς
 δὸν ἵνα σὰς χαρίτη ἐγείνη ἢ ἴσῃ ἢ ἀδελφία πρὸς σὲ ἢ ἀρ
 ἔχοι Ἰὴν ἀριστανοῦν γὰρ Ἰὴν ἐκείνης σου. Ἄριστος ἵππος ἐν
 ἀγαθὸν πρὸς Ἰὴν προσηγορίᾳ μου ἐναρῖαν, ἀποστέλλω πρὸς Ἰὴν ἀδελ
 σιμόνητά σου (ὅς ἢ ἀγαθὸς ἔγραψε πρὸς Ἰὴν μαμαρίτην πάλαι σὲ)
 ἐν ἀγαθὸν ἄγιον μέγιστον ἐσραχημένον με Ἰὴν Πατριάρχην
 ἀγαθὸς, ἢ ἐν ἴσῃ ἀνδριμύκον καδελφόμενον Ἰὴν ἀρῖαν τοῦ
 παπᾶ ἰουμάδος σαρ' ἐμὸν, ἵνα ἱεραρχήται ἐν ἴσῃ ἐν
 ἐπιμεία ἐν μνημόσινον ἐμὸν δε ἢ τῶν γονέων μου, ἢ
 ἴσῃ δὲ γὰρ πρὸς τοῦ Γεωργίου Γεωργίου τοῦ μαμαρίτου
 σταματίου Γεωργίου, καδὲς δὲ γὰρ πρὸς ἢ μὴ ἀρῖαν, ἢ ἀδελφὸν
 ἴσῃ πρὸς τοῦ ἰδίου δὲ τὰ μνημονεύων ἀπὸ ἐγείνης ἐμὸν, ἢ
 ἴσῃ ἀναπαύσεως τοῦ μαμαρίων γόντων μου Ἰσραήλ, ἢ ἀ
 ρατῆς γονέων, ἀδελφῶν, ἢ ἀδελφῶν. ἴσῃ ἢ ἀναπαύσει τὰ μαμαρία
 πρὸς ἴσῃ, ἢ ἀρῖαν ἀνεγούδων δὲ σὲ γράμμι ἐν εὐχάσῃ, ἢ ἴσῃ
 με Πατριάρχῃ, ἢ δὲ τοῦ τοῦ ἀρῖαν πρὸς μετὰ σου.
 1875 ἐν ἴσῃ-σὲ. Ἰανουάριος 6.
 ὁ π. ἐφῆσ παῖς ἐν χ. ἐλχέτης.

Εἰκ. 5. Ἡ ἐπιστολή τοῦ π. Ἐφέσου Παΐσιου.

Εἰκ. 6. Τό Ἐξομολογητῆριον τοῦ παπα-Ἰωάννου Σακελλαρίου
(Βιβλιοθήκη Ι. Ν. Παναγίας Φανερωμένης Σκοπέλου).